

תמורה לב

משה שווערד

1. רמב"ם הלכות תמורה פרק ד הלכה יא

המשנה את הקדשים מקדושה לקדושה עובר בלא תעשה שנאמר בכור לא יקדיש איש אותו שלא יעשנו עולה או שלמים, והוא הדין לשאר הקדשים שאין משנין אותן מקדושה לקדושה אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית, כיצד אם הקדיש לבדק ההיכל לא ישנה לבדק המזבח וכן כל כיוצא בזה, ואין לוקין על לאו זה.

השגת הראב"ד: כיצד אם הקדיש לבדק ההיכל וכו'. א"א זה לא ידעתי מנין לו שהרי כולן מקדשי בדק הבית הם באים כדתניא הקטרת וכל קרבנות הצבור מביאין מתרומת הלשכה מזבח הזהב לבונה וכלי שרת באין ממותר נסכים מזבח העולה לשכות ועזרות באין מקדשי בדק הבית חוץ לחומת העזרה באין משירי לשכה וכו' אלמא אין שינוי בין קדשי היכל לשאר עזרות ולא למזבח, ואולי טעה במה שאמרו אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה לקדושה והוא סבור כמו שאין משנין מקדשי הבית אפילו מקרבן לקרבן כד אין משנין בבדק הבית אפילו מבדק לבדק ואינו כן שקדשי מזבח אפילו מקדשים קלים לחמורים אין משנין ואין ממעטים באכילת קדשים אבל בדק הבית מה יש בין זה לזה והרי הוא מודה שמשנין בדק הבית, קדשי מזבח יש מהן נאכלין ויש שאינן נאכלין יש מהן ליום אחד ויש מהם לשני ימים והנאכלין ליום אחד לא שוו במתנותיהם אלא אלו מכפרין ואלו אין מכפרין דין הוא שלא ישתנו מזה לזה אבל בקדשי בדק הבית מה הפרש בין זה לזה.

2. תוספות יום טוב מסכת תמורה פרק ז

אחד קדשי מזבח וא' קדשי ב"ה אין משנים כו' - שנאמר בכור (שם) לא יקדיש איש אותו שלא יעשנו עולה או שלמים [כדתנן ספ"ח דערכין] וה"ה לשאר קדשים שאין משנין אותן מקדושה לקדושה אחד קדשי מזבח ואחד קדשי ב"ה. הרמב"ם סוף ה' תמורה. ואע"פ שיש לבעל הדין לחלוק ושלא לדון קדשי ב"ה בה"ה מבכור י"ל דזו אינה אלא אסמכתא בעלמא. ולרש"י והראב"ד שאכתוב לקמן ניחא דאה"נ דקדשי ב"ה לא ילפינן מבכור:

3. שו"ת אחיעזר חלק ב - יורה דעה סימן כה (ט)

...ויש להסתפק הא דלא חל קדושה אחרת אם הוא מצד שאינו שלו ורשות גבוה עליו ואיך יהי' בכחו הקדישו לקדושה אחרת כיון שאינו בעליו ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו או די"ל דבאמת הקרבן שלו וכדאמרינן בב"ק ע"ו מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן ויש בו הקדש עילוי ויש לו בעלים דקרבנו הוא והי' בכחו לשנות הקרבן משלמים לעולה וכיו"ב רק דגזיה"כ הוא דגלי רחמנא שלא יקדיש איש אותו שנאמר בכור דילפינן מיני' בכל הקדשים...

ויש להביא ראיה מהא דמבואר בתמורה כ"ד בר"פ כיצד מערימין סיפא אתי לבהמה של הקדש ופרש"י דאם חטאת היא ונתעברה ורוצה להערים שלא ילך למיתה דולד חטאת למיתה אזלא ישנהו לקדושה אחרת וקמ"ל דיולדות קדשים בהיותן הן קדושין ולא במעי אמן כו' וקשה ולדות קדשים ניהו דלמ"ד דבהיותן הן קדושים ואין בו קדושת הגוף ולא קדושת דמים כמש"כ התוס' בזבחים קי"ד הא מ"מ הא אין להבעלים המקדיש שום זכות בהם וא"כ איך יקדישם הא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו גם בשל הפקר כמבואר בחולין קל"ט... אבל מ"מ צ"ע מהכ"ת יהי' זכות להבעלים זכות להקדיש את העובר (וגם דסתמא תני דסיפא אתאן לבהמה דהקדש דאף אם היא ברשות ההקדש רשאי הבעלים לשנות לקדושה אחרת וגם דוחק לומר דהגזבר מקדיש לקדושה אחרת לטובת ההקדש דהא הגזבר לאו בעלים הוא) ועכצ"ל דבאמת יש ביד הבעלים יכולת מצד הסברא לשנות את קרבנו לקדושה אחרת דקרבנו הוא וחשוב תורא דראובן ויש בו הקדש עילוי ויכול להתפיס את העובר לבה"ב לכו"ע כמבואר בזבחים ק"ג וגם בידו להתפיס בתמורה או לומר כל הרוצה להמיר יבוא וימיר ובשל אחרים א"י להתפיס אלמא דזה חשיב דין שלו (ועל' בתמורה ה' ולאב"י אי לאו קרא הוא אמינא תצא זו ותכנס זו והי' חשוב מצד הסברא שלו להחליפו בבהמה אחרת) ורק דגזיה"כ הוא דלא יקדיש איש אותו שאינו רשאי לשנותו לקדושה אחרת וגזיה"כ הוא ולפיכך לא חל קדושה אחרת כיון דגלי רחמנא דלא יקדיש איש אותו אבל אתה מקדיש בבטן וכן בכל הקדשים למ"ד דהויתן הן קדושים אין איסור לשנותו כיון דאין עליו קדושה אחרת בעודו בבטן ואין בו ענין משנה מקדושה לקדושה וממילא דישי בידו להקדישו בקדושה אחרת כיון דגם גוף הקרבן חשוב שלו אלא דגזיה"כ הוא דאסור לשנותו וכיון דהעובר מותר לשנותו ממילא דבידו להקדישו לקדושה אחרת

4. ספר יד בנימין

<p><u>ברש"י</u> נמשנה ד"ה הקדש עליו כו' דרשאי ליעול דנר מועט משראל חזירו כדי שיתן עולמו לכן כמו כהן להקריבה כדי שיעול את העור וכו' עכ"ל. נס' "עולת שלמה" כ' להעיר מזה על המשל"מ פ"צ מהל' חמיתין הל"ט שז' דקרנן יחיד אינו חלוי נדעת הנעלים אלא כל הקודם זכה, וכן מלא נמי נמנ"מ מ' קט"ו שהעיר על המשל"מ מדברי רש"י אלו, וכי זה נעו"ש דהנה נאמת יש</p>	<p>רש"י אלו, וכי זה נעו"ש דהנה נאמת יש לתמוה לכאוי על מה שפירש"י "כדי שיעול את העור" כו' דמשמע שנוטל את העור כולו ואין צו דין חלוקה וזה תמוה דודאי אף קרבנות יחיד שייך הבשר והעור לכל הכהנים נשוא ולא לכהן המקריב דוקא וכדפרש"י להדיא פסטים נ"ו, אלא נראה דכוונת רש"י דהשראל יתן דנר מועט שיתן עולמו לכן כמו כהן להקריב נמשמר שלו כדי שיהא לו חלק בהעור, אלא לענין הקרבה ממש אה"נ דכל הקודם זכה עכ"ד. ונאמת כן נראה</p>
---	---

5. ספר מנחת חינוך - מצוה קטו - אות כב

... ועיין שם במשנה למלך דאינו יודע אם הבעלים יכולים ליתן לאיזה כהן שירצו או כל הקודם זכה, וכתב דנראה לו דכל הקודם זכה. ולדידי פשיטא לי דאין ביד הבעלים כח דבר זה, כיון דהנהו כהני שלוחי דרחמנא נינהו דמידי דאנן לא מצינן למעבד לא מצי וכו' [קידושין כ"ג ע"ב], אם כן היאך יכולים הבעלים ליתן לאיזה כהן שירצו, וכן הוא להדיא בב"ק ק"י ע"א דאפילו כהן שאינו ראוי לעבודה אינו יכול ליתן לאיזה כהן שירצה, ועיין ר"מ פ"ד מכלי המקדש ה"ח. ועיין ר"מ פ"א מביכורים ה"י שמבואר להדיא דכל הקרבנות לאנשי משמר, חוץ מבכור שנראה מדבריו דנותן לכל כהן שירצה, וכן כתב להדיא בפ"א מבכורות ה"ט"ו וזה לשונו, ויראה לי שהבכור נותן לכל כהן שירצה, ע"ש, אבל כל הקרבנות בודאי אין ניתנים אלא לאנשי משמר. ועיין רש"י תמורה ל"ב ע"א ד"ה הקדש, פירש שרשאי ליתן לישראל איזה ממון כדי שיתן עולתו לבן בתו כהן, ובאמת דברי רש"י תמורה אצלי מסוגיא דבבא קמא שהבאתי, ועיין תוס' בתמורה שם ד"ה מקדישין, שהשיגו עליו דזה אינו רק בבכור, אך קשה שלא תמהו עליו מגמרא הנ"ל. ועיין תוספות חדשים למשניות סוף פ"ב דיומא מביא דברי רש"י ותוס' אלו, וכתב דאף התוס' מודים דיכול ליתן לאיזה כהן שירצה, ע"ש. ולדידי תמוה מסוגיא דב"ק הנ"ל, ועיין ר"מ פ"ד מכלי המקדש ה"ח, על כן נראה לי דודאי כל הקודם זכה. ועל הקושיא דלמה לא תקנו פייסות דלא ליתי לאנצוויי, תירץ המשנה למלך הנ"ל, דקרנן יחיד לא חביב כל כך ולא אתי לאנצוויי ולא תקנו פייסות...

6. תוספות תמורה דף לב/א

מקדישין אותן הקדש עליו - לשון סומא כמו מעלין בדמים כלומר שמין כמה כח יש לו בה כדמפרש בערכין (דף כח:): המתפיס עולה לבדק הבית אם נדר נותן את דמיה שהרי אם היה נאבד היה חייב לשלם ואם נדבה נותן לפי טובת הנאה שבה פי' ומצי שקיל דבר מועט משראל חברו כדי להקריב במשמר בן בתו כהן לשון רש"י ול"נ דלא מצינו זה הלשון דליתב לבן בתו כהן כ"א גבי בכור (בכורות דף כז). לכן נראה לפרש כדתנן בהדיא בערכין (גם זה שם) ואם נדבה אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה לעולה ואע"פ שאינו רשאי פי' אע"פ שאינו חייב כמו (חולין דף נד:): אין בעלי אומנין רשאים לעמוד פי' חייבין ובערכין (גם זה שם) מפיק הקדש עליו מדכתיב כל חרם קדש קדשים מלמד שהחרם חל אקדשי קדשים ועל קדשים קלים והקדש עליו אקדשי מזבח קאי דאי אקדשי בדק הבית אמר בגמרא דקדשי בדק הבית שהקדיש לקדשי מזבח לחרמי כהנים לא עשה ולא כלום ופירש"י בגמרא דלא שייך טובת הנאה בקדשי בדק הבית ולא נהירא למורי האי טעמא דאטו מי לא שייך ביה לומר כמה אדם רוצה ליתן לבדק הבית אע"פ שאינו רשאי כמו בקדשי מזבח ונראה למורי דטעמא משום דבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותן כשהוממו אבל בקדשי בדק הבית שהקדישן אין לבעלים עליהן יותר משאר אדם לפיכך אין בידו להתפיס:

7. ספר יד בנימין

<p>דף ל"ב. במשנה, ואם ממו יקברו. פירש"י ח"ל "אם ממו קדשי מונח אפי' לאחר שהוממו אצל עדיין לא נפדו יקברו וכו' עכ"ל. משמע לכאוי מלשונו דאם ממו לאחר שנפדו שוב אין עליהו דין קצורה כיון שכבר נפדו ויאלו לחולין, ופמיה דלהדיא מפורש ברש"י פ' הפרה (ב"ק נ"ג ע"ב) גבי שור פסוקה"ק שנפל לבור דגם אם מתה לאחר שנפדה טעון קצורה שז' ח"ל יאלו זו שאעפ"י שנפדה טעון קצורה דאמרי' גבי פסוקה"ק שנפדו נמס' נטרות מונח כו' ואכלת ולא ללנצן מכלן שאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים" עכ"ל. ונרמזים פי"צ מהל'</p>	<p><u>והנה</u> לענכס הדין דקחני נמתני' אם ממו יקברו אף דק"ל (יש מעילה) דקדשים שמתו נפקא מידי מעילה מן התורה מ"מ ז"ל דאכתי איסוה"נ נינהו וכמו שכבר ביאר לן המהרי"ט אלגזי פ"ה מנכורות אות ל"ו דילפי' לה מפסוקה"ק דכתיב ואכלת ולא ללנצן, וכ"ש נקדשים תמימים ועי"ש.</p>
---	---

8. תוספות תמורה דף לב/א

והאמר עולא המתפס עולה לב"ה אין בה אלא עיכוב גזברין - פירש רש"י שאינה קריבה עד שיבואו גזברין לעמוד על גבה כדאמר התם היאך קרבנו של אדם קרב ואינו עומד ע"ג אבל שום דמם לא יהיה לב"ה וכ"ש להרמי כהנים דהא אפילו רב הונא דפליג אחרמי כהנים מודה בב"ה ומשני מדרבנן כלומר הך ברייתא דלעיל דשייריה לקדשי מזבח לומר דחיילי עליה בקדשי עילוי מדרבנן הוא דחייל דמדאורייתא ליכא אלא עיכוב גזברין ועולא נמי כי תירצה מדרבנן תירצה וקרא אסמכתא בעלמא הוא ועיקר קרא לרבות חרמים למעילה כדכתיב בהו לה' עד כאן לשונו וקשיא טובא דאם כן תיקשי מתני' דלעיל דאמר מקדישין אותן הקדש עילוי ועוד קשה השתא אסיקנא דהו דרבנן ובערכין (גם זה שם) דריש כל חרם לה' מלמד שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים משמע דהוי עיקר דרשא לכן נראה לפרש דלעולא ודאי חייב ליתן הוא הדמים לבדק הבית כדתנן במתני' ומקדישין אותן הקדש עילוי וכן בערכין ועולא ה"ק אין בה אלא עיכוב גזברין כלומר אין להקדש בגוף הבהמה אלא שהגזברין יעכבו אותה לשוחטה עד שישומו אותה ומתחייב דמי שומא לב"ה ואשמעינן שאין הקדש חל על גופה של עולה [אלא] לענין שתאסר לשוחטה עד שיפדנה הלכך ממתני' ניחא ליה דלא קאמר במתני' שיחול על גוף הבהמה אלא בחוב בעלמא ...

9. תוספות תמורה דף לב/ב

ואי מדרבנן אמאי ב' מעילות - וא"ת והא משכחת בכמה מקומות ומועלין מדרבנן גבי דם וביצי תורין (מעילה דף יב) וי"ל דה"מ במידי דלא בדילי מיניה אבל הכא בדילי כבר מחמת הקדש קמא:

10. תוספות מסכת יומא דף נט עמוד ב

הוא לפני כפרה כלאחר כפרה - הקשה רבינו תם דבמסכת מעילה פרק וולד חטאת (דף יב): אמר זעירי המקיז דם לבהמת קדשים מועלין בו וליכא למימר דההיא מעילה מדרבנן דהתנן בפרק וולד חטאת (שם יא.) דם מתחילה אין מועלים בו יצא לנחל קדרון מועלין בו ומעילה דיוצא לנחל קדרון היא דרבנן מכלל דמעיקרא אפילו מדרבנן ליכא מעילה ותירץ דהא דאמרינן הכא לפני כפרה כלאחר כפרה היינו לאחרי שחיטה דשייכא ביה כפרה אבל מחיים לא והא דפריך בריש מסכת מעילה (דף ב:) ומי איכא מעילה דרבנן ומשני אין כדעולא דאמר עולא קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה הוה מצי לאיתויי מדם לאחר שיצא לנחל קדרון דמועלין בו מדרבנן אלא משום דקדשי קדשים ששחטן בדרום קאמר התם כמאן דחנקינהו דמי ופריך מי איכא מעילה דרבנן בדבר דלא היו צריכין לגזור דבלאו הכי בדילי מינייהו ומייתי מקדשים שמתו דדמו להדדי והא דפריך בשילהי תמורה (דף לב:) גבי מקדיש עולה לבדק הבית מועלין בה שתי מעילות ומוקי לה מדרבנן ומי איכא מעילה דרבנן ה"פ כיון דאיכא מעילה בלאו הכי מדאורייתא משום עולה ובלאו הכי בדילי מיניה אמאי תקינו רבנן מעילה אחריתי ומשני ראוי למעול בו שתי מעילות דתיקון רבנן מעילה אעור משום דליכא מעילה מדאורייתא אלא בבשר ...

11. ספר יד בנימין

ועי' נט' עולת שלמה ונט' שפי"א שחירו
עפי"ד הט"ז (או"ח סי' תקפ"ח ס"ק
ה' ויו"ד סי' קי"ד) דדבר המפורש נמורה
להימר אין כח ציד חכמים לאוסרו ואף שאינו
מפורש ממש להדיא אלא ע"י דרשא, וא"כ
לפי"ז הי"ג י"ל דה"ה נמזון כן, ולכן לרב
הונא דדריש מקרא דלא חל החרס נקדשי
מזבח אין סברא שיתקנו חכמים היפך המפורש
נמורה משא"כ לעולא דליכא קרא רק מסברא
אמר דלא חל שפיר י"ל דמדרבנן חל

וקשה טובא א"כ אמאי איתוחב רב הונא
ניחא נמי דמה שמצואר צברייתא
דקדשי מזבח שהתפיסן לחרמי כהנים מה
שעשה עשוי אינו אלא מדרבנן ורב הונא
מדאורייתא קאמר. ודוחק לומר דלפי המסקנא
נאמת לא איתוחב רב הונא דאין לשון הגמ'
משמע כן, וכבר עמד צה צמשל"מ פ"ו
מהל' ערכין הל"י.

12. שפת אמת על תמורה דף לב/ב

בגמ' מדרבנן וקרא למעילה כו'. פרש"י דמה"ת אינו קדוש לבדק הבית כלל. וקשה א"כ למה נשאר ר"ה בתיובחה נימא ג"כ דר"ה מדאורייתא קאמר. [וכן הקשה המל"מ (פ"ו מה' ערכין). ותל' בדוחק ע"ש]. ואפשר לומר דלר"ה דקרא מפורש דלא חל החרם אין סברא שיתקנו חכמים היפוך המפורש בתורה. וכעין זה כ' הט"ז ביו"ד (סי' קי"ז). אבל לעולא דליכא קרא רק מסברא אין התפסה חייל שפיר גזרו רבנן דליחול כנ"ל:

13. רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק א הלכה י

המקדיש בעלת מום למזבח אף ע"פ שלוקה הרי זה נתקדשה ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן, וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום, ומצות עשה הוא לפדות קדשים שנולד בהן מום ויצאו לחולין ויאכלו שנאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר, מפי השמועה למדו שהכתוב מדבר בפסולי המוקדשין שיפדו, וכבר ביארנו בערכין שזה שנאמר ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנו קרבן לה' שהוא מדבר בבעלי מומין שנפדו.

14. כסף משנה הלכות איסורי מזבח פרק א

[י] המקדיש בעל מום למזבח וכו'. בפרק קמא דתמורה (דף ה') המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח אע"פ שהוא בלא תעשה מה שעשה עשוי. ומה שכתב ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן. בסוף תמורה תניא (דף ל"ב) אם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן אותה בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר וכתב שם רש"י דע"כ בקדשי מזבח מיירי. ומה שכתב וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום. שם אמרינן לר' יוחנן דהאי ברייתא כוותיה דאותה למעוטי בעל מום מעיקרו שאינו בכלל העמדה והערכה לדברי הכל וקשה היכי רבינו לא מפליג בינייהו ואפשר שרבינו פסק כלוי דאמר התם הכל היו בכלל העמדה והערכה ואפילו בעל מום ואע"ג דאקשינן ללוי והכתיב אותה ואסיקנא בקשיא אשכחן דמסיק בקשיא והלכתא כוותיה וכיון דלוי קשיש מרבי יוחנן פסק רבינו כוותיה ועי"ל דכרבי יוחנן פסק רבינו דע"כ לא אמר ר' יוחנן אותה למעוטי בעל מום מעיקרו אלא לומר דבעל מום מעיקרו אפילו אם מת נפדה דלא בעינן בהו והעמיד אבל בכשהוא חי לדברי הכל נפדה הוא בערך הכהן וזה עיקר שהרי כן כתב רבינו בסמוך גבי מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר:

15. ספר איזהו מקומן: בכורות יד

ב] מחלוקת ראשונים האם צריך עמידה

ממש:

כתבו תוס' סוטה כז. (ד"ה רז אשי) דאין צריך עומדת ממש, אלא עיקר הוא שתהא הבהמה חיה, ואפילו שחטה ועודה מפרכסת מהני כדאיתא בחולין ל., דהרי לא חילק הכתוב בבהמה בעלת מום העומדת ליפדות, ואפילו נשברו או נחתכו רגליה שאינה יכולה לעמוד נפדית. ועי"ש דשאני מסוטה דממעטינן חיגרת וגידמת דאינה שותה מדכתיב "והעמיד הכהן את האשה".

וכן נקט המשל"מ (איסור"מ א. יא.) בדעת הרמב"ם, דהעמדה והערכה לא אתי אלא למעט מתה, אבל כשהיא חיה אין צריך העמדה ממש - עי' בדבריו.

ברם יש לעיין בלשון רש"י שבועות יא: (ד"ה העמדה והערכה) "שתעמוד על רגליה ויעריכנה הכהן". וכן בתוס' ערכין ד. (ד"ה ולא אוליא) מבואר בהדיא שצריך העמדה ממש, והא דמהני במפרכסת לפי שבהמה אית בה חיותא טפי ויכולה לעמוד. וכ"כ שטמ"ק שם (אוף כ"א) בשם הרא"ש, דמפרכסת אע"פ שאינה יכולה לחיות עדיין יש בה כח חיות ויכול להעמידה לפי רגע.